

## Limba noastră Din lexicul viti-vinicol (II)

Pentru a se obține mustul, strugurii se calcă cu picioarele în călcător sau se dau la teasc. Iată cum e descrisă această operație în romanul *Vinul de viață lungă* al lui N.D. Cocea: „Copile rizătoare treceau coșurile flăcăilor. Aceștia, la rândul lor, urcați pe scări improvizate, le deservau în trei călătoare. Panerile golite zburau prin aer, însoțite de strigări și glume piperate... În același timp, în cele trei călătoare uriașe, fete și neveste, cu poalele sumese în briu de li se vedeau pulpele până la solduri, zdrobeau poama în ritm cind domol și legănat de horă, cind sacadat și precipitat de bătută. Strugurii se prăvăleau sub picioare. Mustul gîlgea din vrane. Crama vuia și duduia din temelie. În aer pluteau efuvii dulci și acre, amestecate și iritante, de poamă călătoare... Conu Manole Arcasu, deținătorul vinului de viață lungă, motivează astfel întrebuințarea acestui procedeu de zdrobire a strugurilor: „Vița, dragul moșului, nu-i piatră, nu-i cărămidă. N-o fi avînd suflet, ca o-mul, dar are și ea viața ei, simțirea ei. Trăiește... Ai auzit și tu că giuvaergii ca să redea strălucire mărgăritarelor — aproape moarte le pun la gîtul cucoanelor. Pielea muierilor le întinereste. Apoi dacă un bob de scoică renaste la gîtul femeilor, cum ai vrea tu să se lase mai prejos rodul viei? Storce un strugure printr-o risniță sau pune-l sub un teasc. Bei apă chioară, abia îndulcită. Zdrobește același strugure sub talpa omului... și-o să bei ce n-ai băut de cînd ești, vin ca apa vie.”

Rom. călcător provine din lat. *calcatorium*, „loc în care se calcă strugurii”, derivat din verbul *calcare* „a călca”. Must își are originea în lat. *mustum*, forma de neutru a adjectivului *mustus* „nou”, întrebuințată ca substantiv; este

un cuvînt panroman. În sfîrșit, vin este continuatorul lat. *vinum*; e vorba de un cuvînt mediteranean, care a pătruns nu numai în latină, ci și în alte limbi: în greacă, forma lui este *oinas*, care apare în neologismul *oenologie* (scris și *oenologie*) „știință care se ocupă cu studiul vinurilor și al produselor derivate din vin”. Lat. *vinum*, termen panroman, a cunoscut o extraordinară expansiune, fiind împrumutat de timpuriu în germanică, celtică și slavă. În română, *oenologie* și *vinicol* reprezintă împrumuturi din franceză.

Așadar, în partea ei esențială, terminologia vitivinicola românească este aproape în exclusivitate latină, e — cum remarcă Hașdeu — „tot ce poate fi mai latin”. Ne oprim aici. Nu de alta, dar cineva, recurgînd la versurile lui Pilat, ar putea să zică: „Po-vețile și filcelul le știu de mult. O cadă / Cu must de tămioasă mai bine să-mi aduci”. De unde? În pofida extinderii suprafetelor cultivate cu viță de vie și a creșterii producției de struguri, mustul și vinul se găsesc din ce în ce mai greu. Și cum ar putea fi altfel, din moment ce pînă și „vinul călcat de broaște” — așa se spune prin unele părți, în glumă, la apă! — e pe sponci?...

Constantin COJOCARU

## ÎN LIBRĂRII

Nichifor Crainic, „Poezii alese 1914—1944”. În selecția autorului: Idem, „Șoim peste prăpăstie”. Versuri create în temnițele Aiudului, Ed. Roza vînturilor; C. Rădulescu-Motru, „Mărturisiri”. Ediție de Valeriu Răpeanu și Sanda Răpeanu. Cuvînt înainte, note și comentarii de Valeriu Răpeanu, Ed. Minerva; Ion Rațiu, „România de astăzi. Comunism sau independență?”

(Ediția a II-a). Ed. Expres; Marin Mincu, „Opera literară a lui Ion Barbu”. Ed. Cartea Românească; Mircea Scarlat, „Posteritatea lui Creangă”. Cu o prefață de Nicolae Manolescu, Ed. Cartea Românească; Teodor Tanco, „Lumea transilvană a lui Creangă”. Excurs istorico-literar. Cuvînt introductiv de Petru Reuș, Ed. Dacia.

## Crochiuri PARISUL MEU

Cică există, undeva, pe Sena, un oraș care se crede Paris. E un uzurpator, un impostor: Parisul nu e acolo, ci, în locul acela, s-a așezat unul care se împunează și se încunună, iar credulii sînt gata să-l ia drept cel mai luminos dintre orașe. Eu știu, însă, că adevăratul Paris trăiește aici, print în exil, ascunzîndu-și cu extremă delicatețe splendoarea, și numai cine nu-l iubește nu-l recunoaște. Dar n-ai decît să mergi spre Arcul de Triumf și-l vezi cum se-nsoare în tăcere. Pe străzile vechi, umezite de-o ploaie subțire, poți vedea, prin ferestrele deschise, biblioteci încărcate de cărți ca pomul de fructe, și copertile sînt aripi prăfuite, de fluturi, pe care scrierul scripste: Racine, Baudelaire, Rimbaud, Valéry. Paginile sînt cam răscoapte și se usucă tare, ca foia de tutun, pentru că, aici, în fiecare zi se făurește cite-o sabie și pe toți ne arde căldura ei la față, iar Dimbovită scade ca supțea de pămînt. Dar, seara, tot se mai găsește cite-o adie de vînt, în ferestrele lămpile cu abajururi de culoarea portocalei, bătrîne își concentrează lumina pe cărți. Nică-

ieri n-ai să găsești mai mult Verlaine ca aici, unde cu adevărat îți plouă în inimă în timp ce plînge cineva peste oraș. Nicăieri n-ai să vezi mai mult Racine ca aici unde limba lui s-a prefăcut în muzică. Nici nu pot să-și închipuie cei care vorbesc mereu frantuzește, ce dulce sună limba asta, pe care ei o folosesc toată ziua și habar n-au cum este. Aici, orice ai spune cu dînsa — ea cîntă, în franceza noastră nu există cuvinte urite: dacă te-njură cineva frantuzește, îți vine să zîmbești și să te-nclini, ca și cum ți s-ar fi dedicat un sonet. Mai îndrăznește cineva să susțină că Parisul se află pe Sena? Cit despre mine, eu cred că e aici, în toată splendoarea. Aici la noi este raiul unde Parisul nu are moarte. Cotoarele cărților rămase de la bunicul strălucesc, în orice anotimp, de litere aurite, și toate cîmpurile din jur sînt elizee. Celor care-l căutați și nu-l mai găsiți, nu vă pot spune decît atât: veniți în sufletul lui cel mai melodiios, veniți la București, să vedeți Parisul...

Elisabeta ISANOS

## Reviste străine Magazine litteraire

Prestigioasa revistă franceză consacra ultimul său număr, cel din octombrie a.c., literaturii din Statele Unite în ultimii treizeci de ani (1960—1990) pornind de la ideea că receptarea literaturii americane în Franța e tributară unor clișee deja învechite care atenuează forța de penetrație în masa cititorilor.

Imaginea unei Americi literare regionalizată și structurată social pînă prin anii 50 în literatură „neagră”, literatură „evreiască”, literatură „sudistă” etc. anihilează stilurile personale dînd prioritate căutărilor de identitate sau debaterilor ideologice. O asemenea compartimentare a fenomenului literar american este infirmată de evoluția literaturii în cele trei decenii pe care încearcă să le acopere amintitul număr din „Magazine litteraire”, evoluție care stă sub semnul varietății curentelor literare, a genurilor și a experiențelor.

Evident, în ultimii treizeci de ani, scriitorii remarcabili ca Bellow, Updike, Carver, Mailer, Irving, Hawkis sau Styron și-au prelungeț cariera literară fiind deja celebri în Europa, dar alături de ei s-au impus nume noi ca Gass, Mailer, Pynchon, Gaddis sau Coover ale

căror șanse de a trece oceanul au fost mai reduse, deși în Franța n-au lipsit tentativele unor editori de a-i face cunoscuți.

Dacă literatura anilor 40 și 50 viza îndeosebi aspecte documentare și sociologizante, în literatura modernă americană centrul de interes se deplasează de la mărturiile și fapte sociale, cu o singură excepție — cea a războiului din Vietnam. Totodată, în condițiile mediațizării excesive a societății americane canalul imaginii, prin autenticitatea documentului, concurează puternic scrisul.

Ca atare, tendința criticii americane actuale de etichetare a literaturii moderne uzînd de o multitudine de prefixe ideologice nu pare convingătoare, după cum nu este total operantă nici clasificarea tradițională (poezie, teatru, nuvelă roman etc.) în situația hibridizării celor mai bune texte (Coover, Davenport, Dillard, Gangemi). Din aceste considerente, rămîne valabilă opțiunea pentru o prezentare globală a literaturii americane, în derutanta ei diversitate, lăsînd analizelor ulterioare sarcina nuanțării, a judecăților de valoare, a inevitabilelor compartimentări. Textele prezentate invită la o lărgire a orizon-

## Personajul gonflabil

O critică mai mult răutăcioasă, ghidată după simple umori iar nu după un vector de profunzime, a torpilat, înainte de 22 Decembrie, o serie de cărți ale unor tineri sîrbi. Grefată pe suportul eternei întrebări „Ce este SF-ul?”, acest simulacru de critică a orientat defectuos publicul iubitor al genului a-jungîndu-se pînă la minimalizarea respectivilor autori.

Pentru că am pornit la drum, la această, sper, plăcută incursiune în lumea personajului SF — plăcută dar imperfectă —, trebuie să vă avertizez că nu vreau nici pe departe să vă ofer gata ambalate propriile mele aprecieri transpuse viclean într-o posibilă atitudine critică de expresie prăfos-academică.

Vă rog să mă trageți de mină ori de cîte ori vi se pare c-o iau razna. Re- pet, pornesc în această aventură a personajului SF din dorința nu numai de a repune în drepturi pagini trecute cu vederea la vremea respectivă ci și pentru că sînt convins că SF-ul vă poate asigura un drum către propriul dumneavoastră eu.

Să ne luăm inima în dinți și să „atacăm” un roman, singurul de altfel al generației mele sîrbe, „Marele Prag”, al finitului scriitor și publicist Alexandru Ungureanu.

Pe parcursul acestui straniu roman, ai mereu senzația că personajele se compun și recompon din două legi tainice dar pe care le poți abia abia. Ne-am lăsa năcăliți cu bună știință dîndu-i autorului senzația că-i facem jocul. „Marele prag” are un singur personaj, cum era de așteptat. Si el nu este altcineva decît însuși Alexandru Ungureanu. Nimic nou sub soare: fiecare personaj are cîte ceva din noi, bovarismul face ravagii. Numai că Alexandru Ungureanu are de făcut o îndreptare a acestei probleme rezolvate, se pare, de la antici încoace. Personajul său nu se identifică ci conține. Conține o „lume teribilă” din care nu lipsesc emoliile generate de înfîlnirea cu diverse mașini: nesfîrșita mașină, mașina de visat șerpi, mașina interioară și așa mai departe.

Cînd zic emoliile as vrea să nu vă lăsați păcăliți! Sînt de fapt stări afective care se însinuează și nu debutează doar în economia textului prin brutale minuiți. Personajul-personaje sau să-i spunem personajul gonflabil, nu are la Ungureanu o existență schematică, mecanizată. Înainte de toate, acest personaj are ceea ce dă consistență unui personaj cu adevărat de roman: are probleme!

De ce-l numesc personaj gonflabil vă voi spune în articolele viitoare. Pînă atunci, ca să vă țin cu sufletul la gură, vă jur, nu vă voi povesti nimic chiar dacă mă veți opri pe stradă.

Ovidiu BUFNILA

## Cronica TV

### SALIERI

Seria evenimentelor artistice de pe micul ecran a fost marcată, în octombrie, de spectacolul cu *Amadeus* de Peter Schaffer în regia lui Dinu Cernescu, cu Radu Beligan în rolul lui Salieri. Piesa s-a jucat în mai multe părți ale lumii, de ea apropiindu-se mari creatori de spectacole ca Milos Forman și Roman Polanski. La T.V. s-a prezentat o versiune a spectacolului montat, cu efiva ani în urmă, la Teatrul Giulești. Sala acestuia era literalmente asaltată de public, care — ca și actorii — suporta cu stoicism mizeria frigului: a fost unul din spectacolele ce au sfidat atențatele la cultură. Programarea lui pe micul ecran ni l-a redat pe Radu Beligan al cărui destin de actor a stat, o vreme, în cumpănă, din cauza unor „conturi” ce se voiau plătite cu orice preț, chiar și în dauna publicului. Cel mai bun răspuns al actorului a fost, însă, această mare creație a rolului lui Salieri. Și domnia sa și regizorul au convenit asupra unei căi de urmat și anume de a ridica cazul la semnificații actuale. Personajul reprezintă transformarea rapidă a unui mărunt complex de inferioritate și invidie în ură de mari porții. Creația lui Radu Beligan sugerează și devenirea acestor sentimente, pînă la urmă omenesti, într-o pornire sălbatică împotriva artei în totalitatea ei și a culturii din care ea face parte. Devenit un mic geniu al răului, Salieri ar fi fost în stare să-și teoretizeze pornirile, să le găsească un loc în bibliografia marxiană lăsată posterității. E un adevăr istoric de necontestat că spiritele înăpoiate, roase de dorința de a parveni în cultură după ce au ocupat un loc bun pe scara ierarhiei sociale devin apte de cele mai joase înscenări pentru a distruge talentele. O protipendadă cu pretenții la titluri culturale recurge la discreditarea valorii fără a se întreba cum va fi înțeles, mai tirziu, gestul lor. Pentru Salieri un „mai tirziu” nici nu există...

În versiunea televizată, creația maestrului Beligan a urcat către cote noi sugerînd disperarea puterii care își recunoaște incompetența. Sînt cîteva grade sensibile de includere a acestui sens al temei lui Salieri. Spectacolul, la care au participat, alături de Radu Beligan, Razvan Vasilescu (*Amadeus*), Irina Mazanitis, Paul Ioachim, Alfred Demetriu, Teodor Danetti, Nicolae Dinică, Mihai Stan și Jorj Voicu are vigoarea unui strigăt de protest împotriva distrugerii artei. „Amadeus” a avut eficiența marelui eveniment. Poate că vom vedea, curînd, și „Unchiul Vanja” de Cehov în regia lui Mircea Cornișteanu.

G. ISAC